МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное образовательное учреждение
высшего образования
"Казанский (Приволжский) федеральный университет"
Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая

УТВЕРЖДАЮ
Проректор по образовательной деятельности КФУ
Проф. Д.А. Таюрский
_________________ «___»________20__г.

подписано электронно-цифровой подписью

Программа дисциплины

Древнетюркский язык Б3.В.5

Направление подготовки: 032700.62 - Филология
Профиль подготовки: Отечественная филология (Татарский язык и литература)
Квалификация выпускника: бакалавр
Форма обучения: заочное
Язык обучения: русский

Автор(ы):
Нуриева Ф.Ш.
Рецензент(ы):
Исхакова А.Р.

СОГЛАСОВАНО:
Заведующий(ая) кафедрой: Харисов Ф. Ф.
Протокол заседания кафедры No ___ от "____" ___________ 201__г
Учебно-методическая комиссия Института филологии и межкультурной коммуникации (Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая):
Протокол заседания УМК No ____ от "____" ___________ 201__г

Регистрационный No 902327914

Содержание

1. Цели освоения дисциплины

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

7. Литература

8. Интернет-ресурсы

9. Материально-техническое обеспечение дисциплины/модуля согласно утвержденному учебному плану

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Программу дисциплины разработал(а)(и) профессор, д.н. (профессор) Нуриева Ф.Ш. кафедра татарского языкознания Высшая школа национальной культуры и образования им. Габдуллы Тукая , Fenuze.Nurieva@kpfu.ru

1. Цели освоения дисциплины

1) ознакомить студентов с древнейшими письменными памятниками тюркоязычных народов, расширить их лингвистическую компетенцию более глубокому пониманию истории изучаемых тюркских языков, их древних и современных связей;

2) познакомить с разными руническими надписями, используемые тюркоязычными народами средневековья и историей письменности;

3) выработка теоретических и практических навыков работы с памятниками рунической письменности: изложение сведений о грамматике языка древнетюркских памятников, изучение рунической графики.

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы высшего профессионального образования

Данная учебная дисциплина включена в раздел "Б3.В.5 Профессиональный" основной образовательной программы 032700.62 Филология и относится к вариативной части. Осваивается на 1 курсе, 1 семестр.

Федеральный государственный образовательный стандарт по направлению подготовки "Филология" (бакалавриат) предусматривает изучение дисциплины Б.7 Древнетюркский язык" в составе профессионального цикла.,

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

В результате освоения дисциплины формируются следующие компетенции:

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК-1 (общекультурные компетенции)	культурой мышления; способность к восприятию, анализу, обобщению информации, постановке цели и выбору путей ее достижения
ОК-6 (общекультурные компетенции)	стремление к саморазвитию, повышению квалификации и мастерства; ОК-8: осознание социальной значимости своей профессии, высокая мотивация к профессиональной деятельности; общепрофессиональные
ПК-1 (профессиональные компетенции)	способность демонстрировать знание основных положений и концепций в области теории и истории основного изучаемого языка (языков) и литературы (литератур), теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста, представление об истории, современном состоянии и перспективах развития филологии

В результате освоения дисциплины студент:

1. должен знать:

- традиционные письменности древних тюрок;
- характеристику тюркского рунического письма, время и ареал его распространения;

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

2. должен уметь:

- читать и анализировать древнетюркские тексты, оперировать фактами грамматики, иметь определенный лексический запас древнетюркской лексики;

- показать отношение современного татарского языка к языку древнетюркских памятников;

- пользоваться научной и справочной литературой, библиографическими источниками и современными поисковыми системами;

- излагать устно и письменно свои выводы и наблюдения по вопросам истории татарского языка; создавать тексты разного типа (аннотация, комментарий, обзор научных источников, реферат, самостоятельный анализ текста рунических памятников);

- применять полученные знания в научно-исследовательской и других видах деятельности;

3. должен владеть:

- конкретными знаниями по истории древних тюрок;

- базовыми навыками обработки (например, корректура, редактирование, комментирование, реферирование) рунических текстов.

4. должен демонстрировать способность и готовность:

базовыми навыками обработки (например, корректура, редактирование, комментирование, реферирование) рунических текстов.

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

Общая трудоемкость дисциплины составляет зачетных(ые) единиц(ы) 72 часа(ов).

Форма промежуточного контроля дисциплины: зачет в 1 семестре.

Суммарно по дисциплине можно получить 100 баллов, из них текущая работа оценивается в 50 баллов, итоговая форма контроля - в 50 баллов. Минимальное количество для допуска к зачету 28 баллов.

86 баллов и более - "отлично" (отл.);

71-85 баллов - "хорошо" (хор.);

55-70 баллов - "удовлетворительно" (удов.);

54 балла и менее - "неудовлетворительно" (неуд.).

4.1 Структура и содержание аудиторной работы по дисциплине/ модулю

Тематический план дисциплины/модуля

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
1.	Тема 1. Историческая характеристика древних тюркоязычных государств средневековья.	1		2	0	0	
2.	Тема 2. История открытия и дешифровки древнетюркских письменных памятников.	1		2	0	0	

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
3.	Тема 3. Происхождение и распространение рунического письма. Типы рунических алфавитов. Виды письма. Ареалы распространения и жанры памятников.	1		2	0	0	
4.	Тема 4. Графика. Орхоно-енисейское письмо: алфавит.	1		0	2	0	
5.	Тема 5. Фонетика.	1		0	2	0	
6.	Тема 6. Морфология.	1		0	0	0	
.	Тема . Итоговая форма контроля	1		0	0	0	Зачет
	Итого			6	4	0	

4.2 Содержание дисциплины

Тема 1. Историческая характеристика древних тюркоязычных государств средневековья.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Историческая характеристика древних тюркоязычных государств средневековья.

Тема 2. История открытия и дешифровки древнетюркских письменных памятников.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

История открытия и дешифровки древнетюркских письменных памятников.

Тема 3. Происхождение и распространение рунического письма. Типы рунических алфавитов. Виды письма. Ареалы распространения и жанры памятников.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Происхождение и распространение рунического письма. Типы рунических алфавитов. Виды письма. Ареалы распространения и жанры памятников.

Тема 4. Графика. Орхоно-енисейское письмо: алфавит.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Графика. Орхоно-енисейское письмо: алфавит.

Тема 5. Фонетика.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Вокализм и консонантизм в языке древнетюркских письменных пямятников

Тема 6. Морфология.

4.3 Структура и содержание самостоятельной работы дисциплины (модуля)

N	Раздел дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
1.	Тема 1. Историческая					

характеристика древних тюркоязычных государств средневековья.

1		Контрольная работа	10	Провер-

ка

N	Раздел дисциплины	Се-местр	Неде-ля семе стра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудо-емкость (в часах)	Формы контроля самосто-ятельной работы
2.	Тема 2. История открытия и дешифровки древнетюркских письменных памятников.	1		Контрольная работа	10	Провер-ка
3.	Тема 3. Происхождение и распространение рунического письма. Типы рунических алфавитов. Виды письма. Ареалы распространения и жанры памятников.	1		Контрольная работа	10	Провер-ка
4.	Тема 4. Графика. Орхоно-енисейское письмо: алфавит.	1		Контрольная работа	10	Провер-ка
5.	Тема 5. Фонетика.	1		Контрольная работа	10	Провер-ка
6.	Тема 6. Морфология.	1		Контрольная работа	8	Провер-ка
	Итого				58	

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

Вузовское освоение курса "Древнетюркский язык" предполагает использование как традиционных, так и инновационных образовательных технологий. Из традиционных образовательных технологий используются в учебном процессе лекция, практическое занятие, семинар и др. В курсе используются новые информационные технологии, в частности, мультимедийные программы, Интернет-тесты.

ЭОР " Борынгы торки тел"http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=432

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

Тема 1. Историческая характеристика древних тюркоязычных государств средневековья.

Проверка, примерные вопросы:

Выявление необходимого уровня подготовки ЭОР " Борынгы торки тел"http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=432

Тема 2. История открытия и дешифровки древнетюркских письменных памятников.

Проверка, примерные вопросы:

Выявление необходимого уровня подготовки ЭОР " Борынгы торки тел"http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=432

Тема 3. Происхождение и распространение рунического письма. Типы рунических алфавитов. Виды письма. Ареалы распространения и жанры памятников.

Проверка, примерные вопросы:

Выявление необходимого уровня подготовки ЭОР " Борынгы торки тел"http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=432

Тема 4. Графика. Орхоно-енисейское письмо: алфавит.

Проверка, примерные вопросы:

Выявление необходимого уровня подготовки ЭОР " Борынгы торки тел"http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=432

Тема 5. Фонетика.

Проверка, примерные вопросы:

Выявление необходимого уровня подготовки ЭОР " Борынгы торки тел"http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=432

Тема 6. Морфология.

Проверка, примерные вопросы:

Выявление необходимого уровня подготовки ЭОР " Борынгы торки тел"http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=432

Итоговая форма контроля

зачет (в 1 семестре)

Примерные вопросы к итоговой форме контроля

1) Тематика для индивидуальной работы (Мөстәкыйль эш өчен доклад темалары)

1. Борынгы төрки рун алфавиты.
2. Орхон-енисей рун язмаларының палеографиясе.
3. Күлтәгин истәлеге. Төзелеше һәм эчтәлеге. Өйрәнү тарихы.
4. Тоньюкук истәлегенең төзелеше һәм эчтәлеге. Өйрәнү тарихы.
5. Орхон-енисей истәлекләрендә титул атамалары.
6. Төрки рун язулы истәлекләрнең табылу һәм өйрәнелү тарихы.
7. Төрки рун алфавитын ачу тарихы.
8. Татар телендә борынгы төрки телнең сүзлек хәзинәсе сакланышы.
9. Орхон-енисей истәлекләрендә сыфат сүз төркеме.
10. Орхон-енисей истәлекләрендә сыфат сүз төркеме.
11. Орхон-енисей истәлекләрендә алмашлык сүз төркеме.
12. Орхон-енисей истәлекләрендә ярдәмлек сүз төркемнәре.
13. Орхон-енисей истәлекләренең синтаксисы.
14. Орхон-енисей истәлекләре телендә туганлык атамалары.
15. Орхон-енисей истәлекләре телендә хайван, кош-корт атамалары.
16. Орхон-енисей истәлекләре телендә табигать күренешен белдергән атамалар.
17. Борынгы төрки сүзлек.
18. Идел-Чулман буенда табылган рун язулы истәлекләр.
19. Седъяр рун язмасын өйрәнү тарихы.
20. Борынгы төркиләр тарихында манихей дине һәм манихей язулы истәлекләр.

21. Рун язулы истәлекләрне өйрәнүдә Э.Р. Тенишев эшчәнлеге.
22. Идел буенда язылган рун язулы истәлекләрне өйрәнгән галимнәр.
23. И.Л. Кызласовның борынгы төркиләрдә кулланылган рун язуы төрләрен өйрәнү өлкәсендәге эшчәнлеге.
24. Рун язулы истәлекләрнең жанр һәм стилҗ үзенчәлекләре.
25. Борынгы төркиләр файдаланган графика төрләре: рун, уйгур, гарәп.
26. Борынгы төркиләрдә уку-язу торышы.

2) Контрольные вопросы и задания для проведения текущего контроля и промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины (Үткән материалларны ныгыту һәм кабатлау өчен тест үрнәкләре)

Вариант 1

1 нче дәрәҗә катлаулы бирем

1. Төркиләрнең барлыкка килүе легендада түбәндәге хайван белән тиңләштерелә:
1) инәк
2) куй
3) бүре
4) ат

2. Икенче төрки каганлык оешкан ел
1) 845
2) 682
3) 325
4) 740

3. II төрки каганаты төркиләрен атыйлар:
1) ак төрки
2) кара төрки
3) соры төрки
4) зәңгәр төрки

4. Төркиләрдә язу барлыкка килүнең сәбәбе:
1) сәүдә
2) дин
3) дәүләтнең бөеклеген күрсәтү
4) башка дәүләтләр белән аралашу өчен

5. Идел буенда табылган истәлекләрнең жанры:
1) эпитафик
2) дини
3) көнкүреш белән бәйле
4) биографик

6. "Төрки" сүзенең мәгънәсе:
1) көчле, куәтле
2) матур
3) хәйләкәр
4) зирәк

7. "Транслитерация" сүзе аңлата
1) борынгы текстны тәрҗемә итү
2) борынгы текстка фонетик анализ ясау
3) борынгы текстны гамәлдәге хәрефләр белән бирү

4) текстка морфологик анализ ясау

II дәрәҗәдә катлаулы бирем

1. I төрки каганаты барлыка килгән ел:
1) 552
2) 650
3) 435
4) 740

2. Төрки каганлык белән идарә итә:
1) каган
2) халык
3) гаскәр
4) жрецы

3. "Күлтәгин" текстын беренче өйрәнгән галим:
1) В.В. Радлов
2) В. Томсен
3) П.М. Мелиоранский
4) Г.В. Поливанов

4. II Төрки каганлыкта кулланылган рун язуы:
1) енисей
2) орхон
3) сәгъди
4) арами

5. Борынгы төрки телдә юнәлеш килеш кушымчасы
1) -та, -тә
2) -ын, -ин
3) -гару, -гәрү
4) -ыг, -иг

III дәрәҗәдә катлаулы бирем

1. Рун язулары беренче табылган урын
1) Хакассия
2) Төркестан
3) Кытай
4) Европа

2. I төрки каганлык бүленгән:
1) Көньяк һәм Төньяк каганлык
2) Көнчыгыш һәм Көнбатыш
3) Көньяк һәм Көнчыгыш
4) Төньяк һәм Көнбатыш каганлыкларга

3. Күлтәгин хөрмәтенә куелган бәңгү таш ике телдә язылган:
1) төрки һәм кытай телләрендә
2) уйгыр һәм кытай телләрендә
3) төрки һәм монгол телләрендә
4) уйгыр һәм монгол телләрендә

4. Үткән заман сыйфат фигыль күрсәткече:
1) -мыш/-миш, -мес/-мис

2) -ыгма/-игмә
3) -дачы/-дәчи
4) -ынан/-инән

5. Кайсы рун язуы "ок" тезмәсен белдерә:
1) ú
2) ï
3) ð
4) ×

6. Рун язуының язылышы:
1) сулдан уңга
2) уңнан сулга
3) астан өскә
4) өстән аска

7. Фигыль заманын билгеләгез:
Түрк будун өлти, алкынты, йок болты

1. нәтиҗәле үткән заман
2. билгеле үткән заман
3. хәзерге заман
4. киләчәк заман

Вариант II
1 дәрәҗәдәге катлаулы бирем
1. Күлтәгин хөрмәтенә куелган ташның табылу вакыты:
1) 1889
2) 1898
3) 732
4) 1914

2. Тоньюкук истәлеген тапкан галим
1) Е. Клеменц
2) В. Радлов
3) П. Мелиоранский
4) С. Малов

3. Орхон һәм Енисей истәлекләрен тәрҗемә иткән галим
1) Э.Р. Тенишев
2) В.В. Радлов
3) С.Е. Малов
4) В.М. Наделяев

5. Борынгы төрки телдә 17 саны белдерелгән
1) он йети
2) йети он
3) йети йигирми
4) йигирми йети

6. 10 мең борынгы төрки телдә белдерелгән:
1) он бин
2) бин он
3) он мин

4) түмән

Йомгаклау тест үрнәге

1. "Борынгы төрки тел" курсында өйрәнелә:
а) татар теленең тарихы
б) төрек теленең тарихы
в) VII - X йөзләрдә язылган истәлекләр теле

2. Орхон - енисей истәлекләренең язылу вакыты:
а) V - VI гасыр
б) VII - VIII гасыр
в) IX - X гасыр

3. Төрки телләр гаиләсе:
а) һинд - европа телләре
б) кавказ телләре
в) урал - алтай телләре

4. Төрки халыклар тарихын чорларга бүлү
а) 3 чорга
б) 5 чорга
в) 6 чорга

5. Күлтәгин, Билгә каган, Тоньюкук ташъязмалары табылган территория:
а) Енисей елгасы бассейны
б) Төньяк Монголия
в) Идел - Чулман

6. Төрки рун графикасына беренче дешифровка ясаучы галим:
а) В. Радлов
б) В. Томсен
в) П. Мелиоранский

7. Вильгельм Томсен төрки рун алфавитының серен ачкан ел:
а) 1894
б) 634
в) 1893

8. Күлтәгин, Тоньюкук ташъязмалары нинди жанрга карый:
а) эпистоляр
б) тарихи-биографик
в) биографик

9. II төрки каганатта язу барлыкка килүнең сәбәпләре:
а) дин тарату максаты
б) башка дәүләтләр белән аралашу максаты
в) дәүләтнең бөеклеген күрсәтү максаты

10. I төрки каганатның беренче каганы:
а) Кутлуг Чор
б) Алмыш
в) Бумын

11. I төрки каганат төзелгән ел:

а) 445
б) 552
в) 630

12. "Бөек Ефәк юлы":
а) су юлы
б) ком чүле аша уза
в) сәүдә юлы

13. Үзә көк Тәңри асра йагыз йир кылынтукта ики ара киши оглы кылынмыш. Бу юллар теркәлгән:
а) Билгә каган истәлегендә
б) Күлтәгин истәлегендә
в) Тонюкук истәлегендә

14. Хезмәтнең авторларын билгеләгез:

Хезмәтләр Авторлар
1. Памятники древнетюркской письменности
- М. - Л., 1951
2. Грамматика языка тюркских рунических
памятников. - Л., 1980
3. Язык орхоно-енисейской письменности.
- М, 1960 а) С. Е. Малов
б) В. Г. Кондратьев
в) В. М. Насилов
г) А. Н. Кононов

15. I төрки каганатның беренче каганы - ...
16. Борынгы төрки чорның хронологик чикләре - ...
17. I төрки каганат еллары:

а) 682 - 745
б) 552 - 630
в) 545 - 650

19. II төрки каганатның яшәү еллары:
а) 682 745
б) 750 - 815
в) 552 - 630

20. II төрки каганаты җимерелгәч, барлыкка килә:
а) угыз каганаты
б) карлук каганаты
в) уйгыр каганаты

21.à тамгасы белдергән авазлар:
а. Дь дь
б. Ыы, Ии
в. Аа, Әә
г. Дөрес вариант юк

22.è тамгасы белдергән авазлар:
а. Ыы
б. Ыы, Ии

в. Дөрес вариант юк

23. Î тамгасы белдергән авазлар:
а. Ыы, Ии
б. Аа, Әә
в. Оо, Уу

24. Š тамгасы белдергән авазлар:
а. Өө, Үү
б. Бб
в. Ии, Ыы
г. Дөрес вариант юк

25. Ì тамгасы белән бирелгән аваз:
а. Кк
б. Мм
в.Бб (нечкә)
г. Мм (калын)

26. Ç белдергән аваз:
а. Рь рь
б. Дд
в. Зз
г. Зьзь

27. Ý тамгасы белдергән аваз:
а. Дь дь
б Ыы, Ии
в. Пп
г. Ңң

28. × тамгасы белдергән аваз:
а. Чч
б Къ къ
в. Пп
г. Дөрес вариант юк

29. Ø белдергән аваз
а. Сс
б. Шш
в. Мм
г. Жж

30. Á тамгасы белдергән аваз:
а. Бъ бъ
б. Бь бь
в. Фф
г. Орхон-енисей истәлекләрендә бу тамга юк

31. á белдергән аваз:
а. Оо, Уу
б. Бь бь
в. Бъ бъ
г. Дөрес вариант юк

32.Ã тамгасы белдергән аваз:
а. Бъ бъ
б. Мм
в. Гъ гъ
г. Йъ йъ

33. ã тамгасы белдергән аваз:
а. Бъ бъ
б. Ыы, Ии
в. Гь гь
г. Пп

34. е белдергән аваз:
а. Йъ йъ
б Йь йь
в. Ии
г. Кь кь

35. É белдергән аваз:
а. Йъ йъ
б. Йь йь
в. Дь Дь
г. Дъ дъ

36. ê тамгасы белән белдерелгән аваз:
а. Къ къ
б. Тт
в. Кь кь
г. Бь бь

37. Ê белдергән аваз:
а. Къ Къ
б. Рь рь
в. Ии, Ыы
г. Дөрес вариант юк

38. Дөрес вариантны билгеләп:
а. Р тартыгының калын варианты Ð, нечкә варианты ð
б. М сонант Рр
в. Š иренләшмәгән киң әйтелешле алгы рәт сузыгы

39 . ñ белдергән аваз:
а. Сь сь
б. Съ съ
в. Ии
г. Орхон-енисей истәлекләрендә бу тамга юк

40. Ò, ò тамгасы кайсы авазларныны белдергәндә кулланылган:
а. Кь кь, Къ къ
б. Ть ть, Тъ тъ
в. Тъ тъ, Ть ть
г. Къ къ, Кь Кь

41. ÿ белдергән авазлар тезмәсе:

а. РТ
б. НТ
в. НЧ
г. ОК
42. НЧ авазлар тезмәсе белдерелә:
а. Ú
б.ÿ
в. Ò
г. Дөрес вариант юк
43. М белдерә:
а. Аа, Әә
б. НЧ
в. ЧН
г. ЛТ
44. Сузык һәм тартыктан торган иҗек (СТ):
а. Šñ
б. Äû
в. ØûÕ
45. À² сүзенең дөрес укылышы:
а. адақ
б. идақ
в. анта
г. инта
46. ÍÃÊ сүзенең укылышы:
а. инта
б. нта
в. каган
г. қаған
47. ÎÐúÉ сүзенең укылышы:
а. йоқару
б. йокты
в. каган
г. кир
48. будун, оплайу, өдь сүзләренең дөрес язылышы:
а. ÍÄÂÁ, ÂÉëÏÂ, ½Š
б. ÍÄÂÁ, ÂÉËÂ, ÄŠ
в. ÍÄÂÁ, ÂÉËÏÂ,½Š
г. ÍÃÂÁ, ÂÉËÏÂ, ½Š
49. kисрә, барс, бис сүзләренең дөрес язылышы:
а. àðñûò, ÑÐá, ñá
б. àðÑûò, ÑÐÁ, ñÁ
в. àðòûê, ÑÐœ, ñá
г. àðñûê, ÑÐÁ, ñá
50. Түрк, түпүт сүзләренең дөрес язылышы:
а. àðñûê, Šê

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

б. àðñûê, òŠïŠò
в. êðŠò, òŠïŠò
г. àðñûê, Šê

51. ñìËÎÁ сүзенең укылышы:
а. Болмыш
б. Бормыш
в. Болмыс
г. Болмс

52. À²ÃÊ сүзенең укылышы:
а. Каганта
б. Қағанта
в. Каганча
г. Қағанча

53. ìäòëœñ сүзенең укылышы:
а. Синис
б. Сүләтдим
в. Сүләдим
г. Сүлмиш

54. Ыдмыс сүзенең дөрес язылышы:
а. çÑÝâÁ
б. ÛÍÃÊ
в. èòíÛê
г. ñÌÄè

55. ðñëûá басмасар ... сүз төркеме:
а. Хәл фигыль
б. Шарт фигыль
в. Рәвеш фигыль
г. Исем

56. Р тартыгының калын варианты булган сүз:
а. ÐÃÄ
б. ôË
в. œãä
г. ûÃÉ

57. Бунча сүзенең язылышы:
а. ÀÚîÁ
б. Çäá
в. ÀÚîá
г. äÇ

58. Бәгләр сүзенең язылышы:
а. ÀÚîÁ
б. àðè
в. àëðèá
г. Дөрес вариант юк

59. íûñ сүзенең укылышы:
а. Син

б. Сан
в. Сән
г. Дөрес вариант юк
60. ã×Ûê сүзенең укылышы:
а. Кичг
б. Кичиг
в. Качиг
г. Кчен
61. ×ÃÛ сүзенең укылышы:
а. Ығач
б. Ырак
в. Иген
г. Дөрес вариант юк
62. Фигыльнең төркемчәләрен тиешле кушымчалары белән тоташтырыгыз:
Фигыль төркемчәләре Кушымчалар
1. Шарт фигыль
2. Боерык фигыль
3. Нәтиҗәле үткән заман хикәя фигыль
4. Теләк фигыль а) ø, - гыл, - гил
б) - дачи, - тачи
в) - сар, - сәр
г) - мыш, - миш
д) - айын, - әйин
63. Килеш күрсәткечләрен тәңгәлләгез:
Кушымчалар Килешләр
1. - ка, - кә
2. - г, - ыг, - иг
3. - да, - дә, - та, - тә
4. - гару, - гәрү
5. - ча, - чә
6. - ын, - ин а) иялек к.
б) төшем к.
в) юнәлеш к.
г) чагыштыру к.
д) корал к.
е) урын-вакыт к.
64. Бәйлек төркемчәсенә керә:
а) йимә, тә
б) му, гу, ок
в) үчүн, өтрү, тапа
65. Сан төркемчәләренең кушымчаларын тәңгәлләштерегез:
Саннар Төркемчәләре
1. бир, төрт, әлиг, йүз
2. үчүнч, әкинти, онынч
3. үчәгү, төртәгү

4. әлигчә, йүзчә а) бүлем саны
б) тәртип саны
в) җыю саны
г) чама саны
д) микъдар саны

66. 65 санының борынгы төрки телдәге варианты:
а) алтмыш бәш
б) бәш йәтмиш
в) алты бәш

67. "Бир отуз" саны белдергән исәп:
а) утыз бер
б) бер утыз
в) егерме бер

68. Дөрес тәрҗемәне билгеләгез:

Җөмлә Хәзерге татар теленә тәрҗемә
токуз йигирми йыл
каган олуртым 1. 29 ел каган булдым
2. 29 ел каган тәхетендә утырдым
3. 19 ел каган тәхетендә утырдым

69. Дөрес тәрҗемәне табыгыз:

Җөмлә Тәрҗемә үрнәкләре
Бир түмән артукы
йити биң сүг илки
күн өлүртим 1. Бер төмән артыгы җиде мең гаскәрне
алдагы көн үтердем
2. Беренче көн 17 мең гаскәрне үтердем
3. Алдагы көн бер төмәннән җиде мең
арткан гаскәрне үтердем

70. Үткән заман формаларын тәңгәлләштерегез:

Мисаллар Заман
1. түн удымадым
2. киши оглы кылынмыш
3. сүңүшдимиз
4. кәлтәчимиз а) билгеле үткән заман хикәя
фигыль
б) нәтиҗәле үткән заман хикәя
фигыль

71. Билгеле үткән заман хикәя фигыльнең зат-сан кушымчаларын тутырып языгыз:
Берлектә Күплектә
I зат: - ты + ... - ты + ...
II зат: - ты + ... - ты + ...
III зат: - ты + ... - ты +...

72. Хәзерге-киләчәк заман күрсәткече:
а) - йур, -йүр
б) - р, - ар, - әр, - ур

в) - дачи, - тачи

73. - дачи, - дәчи, - тачи, - тәчи кушымчасы:
а) үткән заман хикәя фигыль күрсәткече
б) модаль кушымча
в) киләчәк заман хикәя фигыль күрсәткече

74. - сар, - сәр кушымчасы:
а) теләк фигыль күрсәткече
б) киләчәк заман хикәя фигыль күрсәткече
в) шарт фигыль күрсәткече

75. - ыпан, - ипән кушымчасы:
а) хәл фигыль күрсәткече
б) хәзерге заман хикәя фигыль күрсәткече
в) хәзерге заман сыйфат фигыль күрсәткече

76. Чыган будуныг бай кылтым җөмләсендә будуныг сүзе:
а) баш килештә
б) корал килешендә
в) төшем килешендә

77. Каганымынсүзенең төрләнешен билгеләгез:
а) төшем килешендә
б) I зат тартым, корал килешендә
в) I зат тартым, төшем килешендә

78. Кышын сүзенең төрләнешен билгеләгез:
а) төшем к.
б) корал к.
в) баш к.

79. Хәл фигыльгә кермәгән кушымчаны билгеләгез:
а) - п, - ып, - ип, - уп
б) - матин, - мәтин
в) - дачы, - дәчи

80. Сыйфат фигыль күрсәткечен билгеләгез:
а) - р, - ыр, - ир, - ур
б) - мыш, - миш, - муш
в) - дачи, - дәчи
г) - кунча, - күнчә

81. Төшем килеше күрсәткечен билгеләгез:
а) - гару, - гәрү
б) - ын, - ин, - н
в) - г, - ыг, - иг

Зачет өчен сораулар
1. Төрки халыклар тарихын чорларга бүлү. Борынгы төрки чорга гомуми күзәтү ясарга.
2. I төрки каганат тарихы. Бу чорда дөньяда сәяси мохит.
3. II төрки канагат тарихы. Канагатның этник структурасы. Язу барлыкка килүнең алшартлары.
4. II канагат чорыннан калган ядкярләр. Аларның әһәмияте.
5. Төрки рун язулы текстларның табылу һәм аларны өйрәнү тарихын сөйләргә.

6. Руник язмаларны табылу ареалына бәйле төркемнәргә бүлү.
7. Төньяк Монголия территориясендә табылган истәлекләр хакында гомуми мәгълүмат бирү.
8. Күлтәгин истәлегенең табылу тарихы, эчтәлеге. Истәлекне өйрәнүче галимнәр.
9. Төньюкук истәлегенең табылу тарихы. Төньюкукның II төрки каганатны ныгытудагы ролен ташъязмалардагы мәгълүматлардан чыгып аңлатырга.
10. Билгә каган турында мәгълүматлар кайсы истәлекләрдә сакланган.
11. Идел-Чулман буйларында табылган рун язулы истәлекләрне өйрәнүнең торышы.
12. Борынгы төрки истәлекләрне жанры һәм эчтәлегенә бәйле төркемләү.
13. Төрки рун алфавиты. Аның барлыкка килүе турында карашлар.
14. Борынгы төрки алфавитында сузыкларның бирелеше. Фонемаларны билгеләүдә кыенлыклар.
15. Борынгы төрки алфавитында тартыкларның бирелеше. Тартыкларның үзенчәлеге.
16. Борынгы төрки истәлекләр телендә сакланган төп фонетик закончалыкларны мисалларга нигезләнеп аңлатырга.
17. Борынгы төрки телнең сүзлек составына тематик характеристика бирегез. Аларның хәзерге татар әдәби теле белән чагыштырганда уртаклыгы һәм аермасы.
18. "Борынгы төрки сүзлек". Гомуми характеристика бирергә.
19. Борынгы төрки язма истәлекләр телендә килешләр системасы.
20. Борынгы төрки телдә сан сүз төркеме.
21. Ташъязмаларда теркәлгән алмашлыкларның лексик-грамматик төркемчәләре.
22. Сыйфат сүз төркеменең лексик байлыгы.
23. Борынгы төрки текстларда рәвешләр. Аларның ясалыш үзенчәлекләре.
24. Борынгы истәлекләр телендә теркәлгән боерык һәм теләк фигыльләр. Текстагы мисалларга нигезләнеп аңлатырга.
25. Борынгы төрки истәлекләр телендә заманнар системасы.
26. Хәзерге-киләчәк заманның "Күлтәгин" текстында нинди мәгънәләре теркәлгән.
27. Үткән заман формалары. Куллану ешлыгы. Төрләнү үзенчәлеге.
28. Киләчәк заман хикәя фигыльләр.
29. Шарт фигыльләрнең зат мәгънәләрен үзегез сайлаган тексттан чыгып аңлатыгыз.
30. Сыйфат фигыльләрнең кулланылышын "Күлтәгин" истәлегенә таянып аңлатыгыз.
31. Хәл фигыльләр. Истәлекләр телендә куллану үзенчәлеге.
32. Истәлекләрдә теркәлгән ярдәмлек сүз төркемнәре хакында сөйләргә. Хәзерге татар әдәби теленнән аермасын билгеләргә.

7.1. Основная литература:

Нуриева Ф.Ш. Борынгы торки тел. http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=432

Аминова А. А. Теория и практика русского языка: морфология. Синтаксис. Орфография. Пунктуация: учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности 031001 и направлению подготовки 031000 "Филология" / А.А. Аминова, Н.Н. Фаттахова.?Казань: Казанский государственный университет, 2009.?203 с.

Никуличева, Д. Б. Как найти свой путь к иностранным языкам. Лингвистические и психологические стратегии полиглотов [Электронный ресурс] : учеб.-метод. пособие / Д. Б. Никуличева. - М. : Флинта : Наука, 2009. - 304 с.http://znanium.com/bookread.php?book=406424

История русского языка: Курс лекций / В.П. Даниленко. - М.: Флинта: Наука, 2009. - 320 chttp://znanium.com/bookread.php?book=320757

7.2. Дополнительная литература:

А.Е.Кибрикова. - М.: Новое издательство, 2005. - 252 с. http://www.bibliorossica.com/book.html?currBookId=1267

Бакиров М.Х. Гомумтөрки поэзиянең яралуы һәм иң борынгы формалары. -Казан: Мәгариф, 1999.

Историческая грамматика русского языка : учебник для высших учебных заведений Российской Федерации / В. В. Колесов ; С.-Петерб. гос. ун-т, Фак. филологии и искусств .? Санкт-Петербург : Факультет филологии и искусств СПбГУ, 2009 .? 511, [1]

Атрибуция языка письменных памятников золотоордынского периода / .Нуриева Ф. Ш ; М-во образования и науки Респ. Казахстан, Тюрк. акад. ? Астана : [Сарыарка], 2011 .? 206 с.

Борынгы төрки тел : Орхон-енисей язмалары теле (VII-VIII гасырлар) / Ф. Ш. Нуриева .? Казан : Казан. ун-ты нәшр., 2007 .? 138 б.

Древнетюркский словарь. - Л., 1969.

Севортян Э.В. Этимологический словарь тюркских языков. - М., 1974.

Әхмәтьянов Р.Г. Татар теленең кыскача тарихи-этимологик сүзлеге. -Казан, 2001.

7.3. Интернет-ресурсы:

Институт стран Азии и Африки Московского государственного университета - http://www.iaas.msu.ru

Нуриева Ф.Ш. Борынгы төрки тел - http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=432

Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков - www.altaica.ru

Тюркские языки - ru.wikipedia.org/wiki/

Этимологический словарь тюркских языков - http://www.altaica.ru

8. Материально-техническое обеспечение дисциплины(модуля)

Освоение дисциплины "Древнетюркский язык" предполагает использование следующего материально-технического обеспечения:

Необходимые технические средства:

1. Мультимедийный компьютер.
2. Средства телекоммуникации (электронная почта, выход в Интернет).
3. Сканер.
4. Принтер лазерный.
5. Копировальный аппарат.
6. Ноутбук.

Программа составлена в соответствии с требованиями ФГОС ВПО и учебным планом по направлению 032700.62 "Филология" и профилю подготовки Отечественная филология (Татарский язык и литература) .

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Автор(ы):
Нуриева Ф.Ш. ____________________
"__" _________ 201 __ г.

Рецензент(ы):
Исхакова А.Р. ____________________
"__" _________ 201 __ г.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ